

... אמנם נתקיימו ברבי ישראל דברי הכתוב (משלי טו, ז) "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו", כי גם ה"משכילים", אשר פיתם היה מלא לעג כלפי כל רב וגדול בישראל, התייחסו אליו בכל יראת הכבוד והרוממות; וכדאי להזכיר, כי משה ליב לילינבלום, שדרכו היה להתקיף במאמריו את גדולי הרבנים בזמנו — תרי כשפירסם אברתם מאפו את ספרו "עיט צנוע", שבו התנפל על היהדות התרדית בכלל ועל הרבנים בפרט, יצא לילינבלום נגדו (במאמרו ב"השחר", שנה רביעית, עמוד תרמב ואילך), בחריפות על אשר הוא, שישב בקבוצה, לא הזכיר כלל את רבי ישראל סאלגטר, שהוא "מן המצויינים שבפעם, והוא נעלה הרבה מאד על המון מאנני ליטא ורבניה", כי יש לו רעיון פנימי, והוא מזכיר שם גם כן, כי בחיות רבי ישראל בעיר מעמיל הוציא לאור מכתב-עתי בשם "התבונה", שחיה בו חלק גדול של אותן הדרשות ברעיון שלו, המעיד עליו כי אדם גדול הוא באמת... כי אמנם, היה רבי ישראל סאלגטר משכמו ומעלה גבוה מכל גדולי ישראל בדורו על-ידי שיטת מוסרן לחלכת ולמעשה, — זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל.

שמואל הכהן וינגרטן

חלוקת התורה לפרקים

א

בין כמה דברים נוצריים ש"חסתננו" אלינו ומעטים מגדולי ישראל התריעו נגדם ומשום כך נשתקעו בקרבנו וקנו זכות אורה בחיינו, נמצא אחד המגע גם בקודש הקדשים שלנו, בספר הספרים, והוא — חלוקת התנ"ך לפרקים. בראשית תאלף חששי (היינו, בהתחלת המאה השלוש עשרה למספרם) הנתיגה הכנסיה וויכוחים פומביים בין כמריה — על פי רוב מומרים — לבין גדולי ישראל שבדורות התם. כוונת הכנסיה היתה לתוכיח על ידי פסוקי התנ"ך נבואות על משיחם, וכדי שידעו הכמרים למצוא את הפסוק הדרוש לדרשותיהם, חילקו את תולגאט (התרגום תרומי של התנ"ך) לספרים ולפרקים. חלוקה זו נעשתה על ידי הקארדינאל הספרדי תוגו די ס"ט קארי (1244) ולדעת אחרים חיתה חלוקה זו מעשה ידי הבישוף מקנטבורי, סטיפן לאנגטון.

על יסוד חלוקה זו חיבר הכומר פרא ארלוטי את הקונקורדנציה לתנ"ך בשפה רומית¹.

כבר בראשית הופעתה של קונקורדנציה זו התחילו גם היהודים להשתמש בה ובוכוחיהם עם תגוצרים נסתייעו גם הם בספר-עזר זה כדי לסתור את טענותיהם. יהודים העתיקו את הפרקים לתוך ספריהם ועל רשימה כזאת תמכילה את הפרקים רשם סופר אחד בשם שלמה בן ישמעאל: "אלה הם

1 ע"י : כתבים נבחרים לאברתם כרליגר כרך ב מאמר : "חשפעת ספרי הדפוס על תרבות היהודים", הוצאת מוסד תרב קוק, תש"ט, ע' 134, ולשם הקיצור לחלן : ברליגר. וכן ספר "מסורת התנ"ך" לתרב ססח הכהן פינסר, ולנה תרס"ה, ע' 45—50 ולחלן : פינסר.
2 קדם לסרא ארלישי, הקרדינל תוגו די סנטו קארו. גם הוא חיבר קונקורדנציה לחלגאט. ראה על כך במאמר "חמקרא והקונקורדנציה" לא. מ. הברמן, שתוא הקדמה ל"אוצר לשון חמקרא", ירושלים תשי"ז, ע' כח ולחלן: הברמן.

פרקי הגוים הנקראים קאפיטולש של כ"ד ספרים ושמות כל ספר וספר בלשוננו והעתקתם מן שלהם, שיוכל אדם להשיב להם תשובה מורה על שאלותיהם, שחם שואלים לנו בכל יום, על ענין אמונתנו ותורתנו הקדושה ומביאים ראיות מפסוקי ומורה הן מנביאים או מספרים אחרים ואומרים לנו ראה וקרא בספר פלוני, בפסוק פלוני בקאפיטול פלוני מהם ואין אנו יודעים מה הוא תקאפיטולש ולחשיב להם מורה תשובה, לכן העתקתם" ³.

העתיק את החלוקה לפרקים והשתמש בה כבר ברפ"ג (1523) המדקדק אברהם די באלמוס בספרו "מקנה אברהם" ואציג רק עמוד אחד לדוגמה: ואלה הדברים סימן תן בהרשע סימן תן בתני סימן זן; בזכרי' סימן א. ואולם בשם הספר הוא עדיין מביא את שם הספר לפי המסורת היהודית אך כתוספת, הוא גם מציין את שמו החדש. כך לדוגמה: ובשמואל, שני של מלכים, מלכים ספר שלישי, בשמואל סימן יב מהשני ממלכים כפי הרומים, עזרא סימן י שהרומיים קוראים אותו ספר נתמיה, בשמואל שהוא לפי הרומיים ראשון מלכים ⁴.

בשנת רפ"ד יצאה בדפוס הקונקורדאנציה העברית בשם "מאיר נתיב", שהוא עיבוד הקונקורדאנציה הרומית, מאת רבי יצחק בן נתן. בהקדמתו לספרו כתב רבי יצחק: "ויום יום הייתי יוצא ובא בין חכמי הנוצרים ועם היותי ברח מהיכוח בדת ובעניני אמונתנו הכוני פצעוני בשוט לשון הלציות דרכיהם ומקור מותיהם... הם תרהיבוני להשיב עליהם. ומצאתי בספריהם ספר אחד, יקראו בלשונם קונקורדאנציאש מהביבליא ודרכו דרך השרשים הרחבים ומקבץ כל פסוקי המכתב הקדוש כלו בלוח אחד, איש לא נעדר ויהי לי לצור מעוז ולחימה בצורה דוחה כל אבן משלך אליה. ועם הספר ההוא לא היתה טענה אשר שגבה ממני לנטוש ולנתח ולכן חמדתי, אהבתי, אחזתי, עד שהבאתי אל חדר בית מדרשי וגמרתי אומר להעתיקו כי אז שיערתי להיות רב ממני הדרך להמציא כמוהו, בלשוננו... ולמען לא אצא מדרכו ויקל למצוא כל פסוק נדרשו בשתי הלשונות, רשמתי כל עשרים וארבעה למספר פרשיות הנוצרים למען לא גיגע למצוא מה שנרצהו מהם" ⁵.

גם רבי אליהו בחור חיבר בשנת רצ"ו קונקורדאנציא (הספר לא נדפס). גם הוא מזכיר את עניין הוויכוחים עם הנוצרים וגם הוא השתמש בחלוקה הנוצרית כיסוד לעבודתו. והרי הוא אומר: "והיה הספר הזה טוב... ויעיל מאד להתוכח עם המתנגדים אלינו באמונתנו, שהם... מביאים ראיה מן הפסוקים על פי הסימנים שעשו בכל העשרים וארבעה וקראו בלשונם קאפיטולי ואומרים: הלא כתוב בספר פלוני ופלוני בכך וכך קאפיטולי. ומי שירגיל את עצמו בספר הזה, ידע ויבין לעשות כך גם הוא" ⁶.

3 פינפר ע' 46 וראה גם הברמן ע' בט.

4 ספר "מקנה אברהם" ויניציא רפ"ג (1523). בספר זה אין פאנינציה ואסמן בשם מרקיו, השרשים, המסילה הראשונה (מכיר תורה אני בעד מקור זה למר ש"י עגנון).

5 שם, חלוקה זו היא החלוקה הקדומה של החלגטה עם"י תרגום השבעים. ראה ברלינר 132.

6 שם, המסילה השניה. 7 שם, המסילה העשרים ושש.

8 שם, המסילה הרביעית. 9 שם, בחלוקת הפועלים בפועל קל.

10 בהקדמת הספר "מאיר נתיב". 11 הברמן, ע' לא.

כאשר בשנת רפ"ו ווציא המדפיס דניאל בומבירגו את התנ"ך (מקראות גדולות, ויניציאה) העסיק הוא כמגיה בבית דפוסו את החכם יעקב בן חיים מתוניסיה. בהקדמתו למקראות גדולות אלה מתנצל הוא גם על כך, שהשתמש בחלוקת הפרקים שהונהגה על ידי רבי יצחק בן נתן בקונקורדנציה וכך הוא כותב: „ובהגהת הפסוקים לא היה אפשר שהייתי יכול להגיה, אלא אם כן, שהייתי יודע כל הכ"ד על פה, וזה נעלם ממני. ואילולי ספר אחד הנקרא שמו קונקורדנסיא, חיברו חכם אחד, קרוב לזמננו זה בכמ"מ שנה, שמו רבי יצחק נתן וצ"ל, שכבר נדפס פה ויניציא בבית דפוסנו, לא היה באפשר שהייתי יכול להגיה והוא כלי יקר מקיף ... כל שם ופועל... ובצינו אותם הציונים בחלוקת כל פרשה ופרשה וכל נביא ונביא לכך וכך פרשיות ובכל תיבה רושם: זאת תמצא: מסימן פלוני בפסוק ד או ב או ל, שמסיבת זה תיכף בנקלה ימצא המבוקש. ובנביאים בהיות שהם גדולים וכל נביא יש בו בכמותו בכמ"ה פעם שיש בכל פרשה ופרשה, אם הייתי כותב: נמסר בנביא פלוני לבד, היה יוצא שכרו בהפסדו, שלא היה באפשרות למצוא, כי אם בקושי גדול והיה המעיין קץ בו והיה מניחו מלבקשו, לכן הוצרכתי להשתמש בחלוקת הפרשיות שהביא בספרו רבי יצחק נתן בספר הקונקורדנסיא... למען ירוץ קורא בו, ואילו הייתי מוצא חלוקת הפרשיות, שחילקו בעלי המסורה בכל המקרא, הייתי יותר חפץ להשתמש ממנה מזולתה. ואח"כ הגיעה לידי, לאחר שכבר כמעט השלמתי, אמרתי להדפיסה גם היא לבל תשתכח ותאבד מישראל¹².

על ידי יעקב בן חיים זה, חדרה חלוקה נוצרית זו לבית ישראל גם בספרי התנ"ך עצמם. מדפיסי התנ"ך ומגיהיו גם לא ציינו כלל שהם הולכים בעקבותיו, הם השתמשו בחלוקה זו כדבר המובן מאליה.

רבי אליהו בחור מדבר גם בשבח חלוקה זאת, מבחינה טכנית. בספרו „הבחור" כתב: „אחר כל פסוק ופסוק ארשום שם הספר אשר הפסוק הוא בא בו ולא זו בלבד אעשה לך, כי אף מספר הפרק אשר יבוא בו הפסוק והוא ארשום על סדר הפסוקים, כי ראיתי בהם צורך ותועלת גדולה למעיין בכל ספר אשר ימצא שם ראית פסוק, כי לפעמים אף אם ידע האדם באיזה ספר מכ"ד ספרים בא הפסוק ההוא הנה יום או יומים יעמוד הלאה למצוא פתח שער מקומו איו¹³.

הוא חוזר על דבריו אלה גם בספרו „מסורת המסורת" כ„אזהרה למעיין" בספרו: „זאת לדעת לכל המעיין בספרי זה, כי כאשר הסכים ראש המדפיסים השר דניאל במבירגו הנוצרי להדפיס העשרים וארבעה בדפוס גדול וקטן, הדפיסם עם הסימנים הנקראים בלשונם קאפיטוליש על סדר ספרי הנוצרים. ובהיות שתועלת גדולה יש בדבר, כאשר כבר הארכתי בזה בהקדמת ספר „הבחור"... הוצרכתי ללכת בדרך הזו גם אני¹⁴.

מימי יעקב בן חיים נוספו בתנ"ך אחר כל ספר גם סימני המסורה¹⁵. תיבה

12 ההבאה היא ממקראות גדולות, „קהלות משה" אמשטרדם תפ"ד, אשר לשם הועתקה ממקראות גדולות ויניציא. ראה גם פינפר ע' 47 והברמן בהמקרא והקונקורדנציה וכן מאמר „זמורת זר" ממאיר איש-שלום ב„השלוח" כרך ו (תרנ"ט) ע' 14.

13 „בהקדמת ספר „הבחור", באול רפ"ה.

14 בראש ספר „מסורת המסורת" לר"א בחור, ויניציא יס"ח (רצ"ח).

15 ברלינר ע' 137.

או תיבות אשר הגיטרית של אותיותיהן מתאימו למספר חסודים, למספר הפרשיות
הסתומות והפתוחות, לסכום תפוסקים אשר בכל ספר וספר מספרי התנ"ך, כגון ספר
בראשית:

"סכום פסוקי ספר בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה וסימן א"ך
ל"ד... ופרשיותיו י"ב אחא"ב סימן וסדריו מ"ג ידידי"ה סימן"16.

לאט לאט התחילו ליתן סימנים גם לפרקים¹⁷. בחומשים שיצאו על ידי הרב
שלמה נעטער (וינה תרי"ט) כבר מוצאים אנו בין סימני המסורה בספר בראשית
גם "פרקיו ג' ד' חנני ל"ך קוינו סימן" ובספר שמות: "פרקיו מ' תורת אלקין
בלכ"ו סימן".

כנגד החלוקה לפרקים בכלל ובייחוד נגד מתן סימנים לפרקים, התריע
ר' וואלף היידנהיים בתומש שהוצא על ידו, חומש "עין הסופר" (הדלהיים תקע"ח).
בסוף בראשית, אחר סימני המסורה הוסיף הרורה¹⁸: "א"ה: רבים וכן שלמים
נתקשו בביאור הסימנים האלה ובפרט במאמר "וסדריו מ"ג", כי לא ידעו הנרצה
בסדרים האלה, שלא מצאנום בשום ספר. וככה בטוף כל ספר וספר מצאנו נרשם
מספר סדריו ואין אחד מהם שנסדר עפ"י סימניו. לכן ראיתי כי טוב להודיע אל
המעין מה זה ועל מה זה. כבר כתב המדקדק ר' אליה הלוי בהקדמת ספרו "הבתור",
כי חלוקת הקאפיטולי הנמצאת היום במקראות הדפוס והנרצה כאן במלח "ופרקיו"
איננה מקובלת אצלנו מבעלי המסורה, אבל היא מהמצאת המעתיק הראשון אשר
העתיק תנ"ך מלשון עברי אל לשון רומי וראה מן הצורך לחלק הספרים לפסקא
פסקא וחלקם לפי סברתו וקראם בשם קאפיטולא. וכאשר בא החכם ר' יצחק נתן
בשנת קצ"ח לאלף הששי לחבר ספרו הנכבד מאיר גתיב הנקרא בלע"ז
קאנקארדאנק, הוכרח להשתמש בחלוקת הקאפיטולי אשר כבר נתפשטה בימיו, גם
לא מצא חלוקה אחרת טובה הימנה, לפי שחלוקת בעלי המסורה נתעלמה ממנו.
וכאשר נתגלתה מלאכת הדפוס והתחילו להדפיס ספרי קודש, אחזו גם הם בחלוקה
הנוכרת המפורסמת. והתנצל בזה המגיה החכם ר' יעקב בן חיים בהקדמתו למקראות
גדולות דפוס ראשון של וויניציא משנת רפ"ו באמרו ז"ל: ואילולי ספר אחר הנקרא
קונקורדנסיא, חברו חכם אחד קרוב לזמננו זה בכמו מ' שנה ר' יצחק נתן זצ"ל
שכבר נדפס פה וויניציא בבית דפוסנו, לא היה באפשר שהייתי יכול להגיה ותוא
כלי יקר וכו' והוצרכתי להשתמש בחלוקת הפרשיות שהביא בספרו ר' יצחק נתן
זצ"ל ואילו הייתי מוצא חלוקת הפרשיות שחילקו בעלי המסורה בכל המקרא...
ואח"כ הגיעה לידי (חלוקת בעלי המסורה) לאתר שכבר כמעט השלמתי, אמרתי
להדפיסה גם היא... גם שילם אשר נדר לרשום שם "אלין סדרי התורה

16 כך הוא במקראות גדולות "קהלות משה". בהוצאת נעטער וזין תרי"ט יש שנויים,
ופרשיותיו יב, זה שמי לעולם סימן: וסדריו מג, גם ברוך יהיה סימן".

17 הרב י. ל. הכהן מימון העירני על דבר תמוה. בכל התורה לא נתנה המסורה
סימן למספר התיבות שבסוף כל פרשה מלבד פעם אחת בסוף פרשת "מקץ": "תיבות אלפיים
כ"ה". והוא מסר בשם הצריק ר' פנחס מקוריץ: ברוב השנים נקראת פרשת מקץ בשבוע
שחלה בו תנוכה, ורמזו על כך גם במספר תיבות הפרשה. סמלה של שמונת ימי תנוכה הוא
הגר. שמונה פעם ב"ר הם אלפיים. תנוכה חלה בכ"ה בכסלו והרי "אלפיים כה" דמו לתנוכה.
18 התנ"ס סופר מתאר את הרורה בתו"מ סוף תשובה עט: "החכם השלם מו"ה וואלף
היידנהיימר".

על סי המסורה... וזהו הנרצח כאן באמר: וסדריו מ"ג וכן ביתר הספרים. לכן מה שאמר כאן "ופרקיו נ", שהרצון בו על מספר הקאפיטולי איננו בשום דפוס קדמון, גם לא במקראות כתב יד, כי החלוקה הזאת בלתי מקובלת אצלנו ולא יפה עשו המדפיסים האחרונים להכניס חולין בקודש.

ב

ואמנם חלוקה זאת היתה צריכה להיות "בלתי מקובלת" אצלנו ולא רק לחלכה אלא גם למעשה. היא לא רק חלוקה טכנית שידי זרים שלטו בה, אלא ידי זרים אלה הכניסו על ידה גם את השקפתם, השקפה שאינה עולה בקנה אחד עם התפיסה היהודית בענייני התנ"ך וגם בענייני אמונות ודעות.

השפעת ההשקפה הנוצרית בולטת כבר בחלוקת הפרקים הראשונים בתורה. הפרק הראשון של ספר בראשית מסתיים בגמר מלאכת הבריאה בששת הימים ומפריד מן הפרק הראשון את החתימה "ויכולו השמים" השייכת לפי חלוקה זאת לפרק השני. ראוי היה, שהסיום של הפרק הראשון יהיה בפסוק ד אשר בפרק ב, היינו, לפני "אלה תולדות השמים", הרי השבת מכלל הבריאה היא כן. כך נהגו גם אנשי המעמד בזמן שבית המקדש היה קיים, שקראו בתורה במעשה בראשית וקראו ביום הששי: "ותוצא הארץ" — ויכולו השמים (תענית פרק ד, משנה א) וכך נוהגים האשכנזים לקרוא בשמחת תורה לחתן בראשית.

פרק ג של ספר בראשית מתחיל עם הפסוק "והנחש היה ערום". והנה בבראשית רבא בסוף פרק יח וכן בפרשת וישב פרק פה נאמר בפירוש: "א"ר יעקב דכפר חננין שלא להפסיק בפרשתו של נחש". וידוע, שכפר חננין היה מהמקומות שהמינים, היינו הנוצרים הראשונים, ישבו בו ולהם הרי ענין הנחש, היה יסוד גדול בשיטתם ועשו מפרשה זאת מטעמים להשקפתם הדתית. וכדי להוציא מלבם של הנוצרים אמר ר' יעקב שלא להפסיק בה¹⁹.

בולטת ביותר השפעת ההשקפה הנוצרית בחלוקת הפרקים בספרי הנביאים המדברים על משיח. רק כך מוסבר שהפרק השלישי בירמי' מתחיל בפסוק "לאמר הן ישלח איש את אשתו" וכו' בשעה שבחלוקה היהודית העתיקה מתחילה פיסקה חדשה רק עם פסוק ו "ויאמר ד' אלי".

כמובן לא בכל פרק אפשר היה להבליט סממנים נוצריים. אולם גם אז לא חילקו לפי העניין. לשוא יתאמץ חוקר למצוא איזה תניין לסיום פרק והפרדתו של פסוק או מספר פסוקים הקשורים לנושא הקודם. מלבד בערות ושרירות לב וחוסר כל טעם לא תמצא שום סיבה אחרת²⁰.

לסוג זה של החלוקה שייכת פרשת "שובה ישראל" שאנו נוהגים לקרוא בשבת שובה. עניינה מתחיל באמת עם הפסוק "שובה ישראל" שהוא הפסוק בפרק יד בהושע. לפי החלוקה מתחיל פרק זה עם הפסוק "תאשם שומרון" השייך לפי העניין לפרק הקודם.

בעלי החלוקה האלה או שלא ידעו כלל על הסדרות שלנו, היינו הסדרה-

19 ברלינר, 134, ועי' גם השלוח, כרך ו, ע' 14, מאמר "זמורת זר" למאיר איש-שלום.

20 מאמר "זמורת זר", ע' 15, וכן סיגמר מע' 51 ואילך.

21 עי' על כך ביקורת במאמר ר' מאיר איש-שלום, "מאמר על חלוקת התורה" ב"בית

חלמוד" וינה תרמ"ד-תרמ"ה.

1234567

הפרשת תשבוּעית, או שלא תתחשבו בה ותתעלמו ממנה ככוונת, כך מוצאים אנו כבר בספר בראשית עירבובית שלמה בקירוב רחוקים.

פרשת בראשית נגמרת בפסוק ה של פרק ו ופרשת נח מתחילה אפוא באמצע הפרק, בפסוק ט. פרשת חיי שרה מסתיימת בפסוק יח של פרק כח ותולדות מתחילה באותו פרק, פסוק יט. וכן מתחילה פרשת ויצא בפסוק י של הפרק, פרשת וישלח בפסוק ד, ויגש בפסוק יח, ויחי בפסוק כח של הפרק. הפסוק האחרון בפרשת שמות הוא פסוק א לפרק ו. הפסוק הראשון של פרשת וארא הוא אפוא פסוק ב לפרק הקודם וכן מתחילות באמצע הפרק פרשת בשלח, תצוה, כי תשא, סקודי, ובורות זו עוברת כברית תיכון גם ביתר חסמרים.

ר' מאיר איש-שלום במאמרו "מאמר על חלוקת התורה" ²² מבאר את הפרשיות במשנה תורה, מהפרשה "אלה החוקים והמשפטים (דברים יב) עד ולתתך עליון... ולהיותך עם קדוש לה' אלקיך כאשר דבר" (שם, סוף כו), שהוא "מטבעות מטבעות מסודרות על סדר עשרת הדברים". לפי ביאורו מכוונות הפרשיות מהפסוק "כי יכרית ד' אלקיך את הגוים אשר אתה בא שמה לרשת אותם" (שם יב, כט) עד הפסוק "כי תשמע בקול ד' אלקיך — לעשות חישד בעיני ד' אלקיך" (שם יג, יט), לדבור תשני לא יהיה לך. בעלי החלוקה הפסיקו אפוא באמצע הדבור בקבעם פרק לפני הפסוק "את כל הדבר". ר' מאיר א"ש מתבטא בחריפות נגד הפרדה זאת: "ומה שהפסיקו בפסוק "את כל הדבר", הוא בורות ודבר מגונה ופלטת" ²³.

אם נניח אמנם, שגם בעלי החלוקה הנוצרים עמדו על התאמתה של הפרשיות במשנה תורה לעשרת הדברות, יתכן מאד, שהתפרדה הונחתה על ידי התשקפה הנוצרית על חלוקת עשרת הדברות. כידוע שלפי החלוקה הנוצרית את עשרת הדברות, מהוות שתי הדברות הראשונות אנכי, ולא יהי' לך, דבור אחד. יתכן אפוא, שחשבו ופירשו מהפסוק "כל הדבר" כשייך לדבור לא תשא ותבליטו עי"ב את דעתם כמקובל אצלם, שאנכי ולא יהי' לך הם דבור אחד ואחדו את כל הפסוקים המכוונים לדברות אלה בפרק אחד.

מחקרו של ר' מאיר איש שלום אינו מכוון למתוח בקורת על החלוקה לפרקים. את המלאכה הזאת הוא עושה דרך אנגל. מחקרו דן בכלל על חלוקת התורה לפי הענינים ובאופן אובייקטיבי יש שהוא מוצא גם את חלוקת המסורת לתמחת: "אמנם דעת בעלי המסורה נשגבה מדעתנו" ²⁴, ויש שהוא מוצא טעם גם בחלוקת הפרקים: "וחלוקת זו מקובלת על הלב" ²⁵ או "וכבר היה מקום להפסיקת... כמו שהפסיקו בעלי הקסיטולי" ²⁷, "ויסח חילקו כאן בעלי הקסיטולי" ²⁸. אולם ברוב המקומות הערותיו על חלוקת הקסיטולים חריפות, כגון: "בעלי הקסיטולי קרבו את הרחוקים" "ומה שהפסיקו בעלי הקסיטולי... אין לו טעם וכן מח שחברו... לשלפניו אינו נכון". "אין להפסקה זו שום טעם", "בעלי הקסיטולי הפסיקו... והפסק בורות הוא" ²⁹.

22 שם. 23 בית תלמוד, תרמ"ה, ע' 329.

24 על חלוקת עשרת הדברות לפי שיטת הנוצרים ספרות רחבה.

25 בית תלמוד, תרמ"ד, ע' 69. 26 שם ע' 356, הפרשה חנה.

27 שם ע' 66 הפרשה הבג וכן 65 הפרשה חגי.

28 שם 39 הפרשה חג. 29 שם 66, 70, 261, 356.

וכמו שעשו בתורה ובנביאים חמשיכו לעשות גם בכתובים. ולדוגמה: מגלת אסתר היא לפי החלוקה שלנו בת ה סדרים והסימן לכך הוא ג"ב המזבח. הסדרים הם: (א) ויהי בימי אחשורוש (ב) איש יתודין (ג) ויאמר המן למלך (ד) ויקח המן את חלבוש (ה) ליהודים היתה אורה. החלוקה הנוצרית עשויה פרקים. הקורא את המגלה נח עסי"ר אצל כל פרק ופרק וכך מפסיק במקום שאין הפסקה ומחבר במקום שיש להפסיק.

וכך הוא גם חלוקת ספר תהלים לק"ן פרקים. לפי דברי הירושלמי (שבת פרק כל כתבי) וכן במסכת סופרים ה"א סך מזמורי תהלים הוא קמו, כמספר שנות חיי יעקב אבינו. ו"אשרי האיש" ו"למה רגשו" הם מזמור אחד (ברכות ט ב) ומתוך כך נחשב המזמור "למה ד" לא לפרק י אלא למזמור ט (ועיין רש"י מגלה יו ב). לפי גירסא אחת גם "למנצח על מות" ו"למה ד" (ט וי) חזא הוא. וכן חושבים גם את המזמור של שני הפסוקים היינו פרק קיו, כשייך למזמור הקודם (תוספות פסחים קיו)³⁰.

ר' ססח פינפר מצא גם בחלוקת תהלים לקנ מזמורים טנדנציה נוצרית. לדעתו חילקו בכוונה לקנ מזמורים כדי להקל על מסדר מסוים של נזירים שלא יטעו. על נזירי מסדר זה לאמור תפלה מסוימת קנ טעמים ביום. מהם משתמשים במחרות-פנינים ומהם שאומרים תהלים ומשבצים את תפלתם אחר כל מזמור י. גם בחלוקת הספרים ידו שלח צר וגוים באו מקדשה, היינו בחלוקת כמה ספרי נ"ך לשנים. לפי מסורת היהודית יש רק ספר שמואל אחד, ספר מלכים אחד וספר דברי הימים אחד. גם נחמיה לא נמנה לספר בפני עצמו. ואמרו בסנהדרין (צג ע"ב) "ונחמיה בן חכליה מ"ט לא איקרי ספרא על שמי? וכו' משום שהחזיק טובה לעצמו שנאמר זכרה לי אלקי לטובת", דיבור שיש בו משום גנוי כלפי מעשי הראשונים שקדמוהו. חכמי ישראל הראשונים גם הביאו את פסוקי נחמיה על שם ספר עזרא. גם המסורה הרגילה לציין בסוף כל ספר הערות סיום וסכומי הפסוקים אשר בספר, מביאה את הערותיה באותם הספרים המחולקים עתה לשנים בסוף הספר השני בשביל שני הספרים יחדיו, וכן מביאה היא את סכומי הפסוקים לשני החלקים ביחד³¹.

כדי לתת גושפנקא נוצרית ביחוד לספר דניאל, שינו גם את סימני המסורה לו סדריו של הספר. בעלי המסורה נתנו סימן "ג"ד ב"ה" והמדפיסים הנוצרים שינועו על הפסוק: "ועיני רשעים תכלינה ומנוס אב"ד מנחם ותקותם מפח נפש". כיוונו בזה, כמובן להבחיש את תקות ישראל למשיחו אשר בא יבואי³².

ג

לאחר שר' יצחק בן נתן עשה את תקונקורדנציה לפי החלוקה הנוצרית ואחרי שעל פיה חילק יעקב בן חיים את ה"מקראות הגדולות" בהתאמה לחלוקת תקונקורדנציה וכתב בהקדמתו על כך, ואפילו אחרי המהדורת של ה"מקראות הגדולות" של "קהלות משת" (תפ"ד) שגם בת הועתקה הקדמת יעקב בן חיים, עדיין לא יכלה לבוא תגובה על הכנסת החול אל הקודש. יקרות היו מהדורות

30 ראה ברלינר 133. 31 פינפר ע' 43 בהערה.

32 ראה ברלינר 132, 133, מאמר ומורת זר בהשלוח פרק ו ופינפר ע' 45.

33 פינפר ע' 49.

אלה ולידי תלמידי חכמים מבינים, לא הגיעו. ואם הגיעו, לא קראו את ההקדמה של יעקב בן חיים המודיע על החלוקה הנוצרית. תחידוש של הדפוס, התחידוש וההנאה שבו, חיפו על המעשה הזה. ואף אחרי שר' אליהו בחרר הוציא בשנת רפ"ה את "הבואר" שלו, ובשנת רצ"ח את חיבורו "מסורת המסורת", יש להניח שספרים אלה נפוצו יותר בין תלמידיו הגויים, מאשר בין ת"ח מישראל, שגם התייחסו בחשדנות לר' אליהו בחרר בגלל תלמידיו הכומרים.

אבל תמוה הדבר, שאחרי שר' וואלף היידנהיים הוציא בשנת תקע"ח את החומשים במהדורה עממית בפורמט קטן, מהדורה שחדרה לכל בית, ובסוף בהאשית הודיע על שהכניס את "החולין לקודש", גם אז לא נתעוררו גדולי ישראל להגיב על כך! וכיון שגדולי ישראל לא הגיבו ולא דיברו כלל על "הסתננות" זאת, העתיק מדפיס אחד את מהדורת מדפיס רעהו וגם אלו של מו"לים יהודים יצאו בחלוקה הנוצרית. בשנת תרי"ט הוציא הרב שלמה נעטטער חומשים במהדורה חדשה עם פירושים אבן עזרא ורמב"ן וכו' ובדבריו בשבת הוצאתו. הוא מציין: "הרמב"ן אשר הדפיסו עד עתה בלא סימני הפסוקים... ואני גם בזה הקלתי על הקורא כי הדפסתי הפירוש מצוין עפ"י פסוקים".

המגיבים היחידים, היו תלמידי החכמים מהמשכילים. הנה מדברים על החלוקה הזאת כדבר ידוע ואינם מתעכבים הרבה על כך.

ר' יעקב בכרך מדבר על כך בספרו "המסע לארץ הקדושה" דרך אנבו: "אבל החלוקה הזאת באה לנו מידי מציאת חלוקת הפרשיות (הקפיטולין) לתנ"ך... והיא מהמצאת המעתיק הראשון אשר העתיק תנ"ך מלשון עברי אל לשון רומי. הוא מביא את ר"א בחרר והרד"ה וממשיך: "וכן בחלוקת הקפיטולין תחתיהם מסרה לנו המסורה חלוקה אחרת ונקראת בשם סדרים... ובאמת יש להתפלל עלינו כי גם ספר הספרים גם חלוקתם המסורים לנו מחכמי התלמוד, גם הסדרים (שהם במקום הקפיטולין) המסורים לנו מחכמי המסורה, את כולם עזבנו ונקח לנו את אלה אשר לא לנו הם תחתיהם, ואין מעורר להשיב נדחים".³⁴

ר' מאיר איש-שלום מקדיש לעניין זה במאמרו הגדול רק שורות מספר ובהבלעה ממש.³⁵ הוא כותב: "ומוכרח אני להעיר כאן שהחלוקה שנתפשטה בספרים והוקבעה בישראל שהיא חלוקת הקפיטולין שמרמזין עליה בספרים אם במלת קפיטולין או במלת סמן או במלת פרק, מוצאה מאיש אשר לא מבני ישראל היה אלא עשאה המעתיק אל לשון רומי לנוצרים והראשון שנשתמש בחלוקה זו היה ר' יצחק בר נתן בחבורו הקונקורדנציא "מאיר נתיב" ובא אתריו ר' יעקב בן חיים והשתמש בה בהוצאת המקראות הגדולות בדפוס גומבירגו כאשר התנצל על זה בהקדמתו למסורה הגדולה וכאשר העיר על זה ר' וואלף היידנהיים בחומש: עין הסופר והנה קיימו וקבלו היהודים חלוקה זו בכל ספריהם ובאמת זמורת זר היא ובהרבה מקומות מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים והיא מפסקת אפילו במקום שאמרו בפירוש שלא להפסיק זגורמת בלבול פירוש הענינים — והיא נתעה בשוא ומתעה את הקורא".

ושוב עוברות שנים ואין תגובה כלל והדבר נשתקע. וממש "קיימו וקבלו

34 "המסע לארץ הקדושה" לר' יעקב בכרך, ורשה תרמ"ה, ע' 28.

35 בית הלשון ג', תרמ"ה, ע' 8.

³⁵היהודים" חלוקה זאת, הכניסוה גם למסורת הש"ס כמראי מקומות לפסוקים שבתנ"ך המובאים בגמרא.

מומן לזמן נתחמץ לבי של קנאי, שהתריע על חילול הקודש, אך אין איש שם אל לב.

בתרנ"ד פירסם ר' אברהם ברלינר מחקר גדול על "השפעת ספרי הדפוס על התרבות היהודית" ובו קטע ממצה גם על החלוקה הנוצרית, אך המחקר נכתב ונתפרסם בגרמנית³⁶ ולא הגיע לידיעת גדולי ישראל שלא נודקו ללעז. בשנת תרנ"ט פירסם ר' מאיר איש-שלום מאמר מיוחד בשם "זמורת זר" על סלופי החלוקה הנוצרית. כנראה האכסניה "השלוח", בה הופיע המאמר גרם גם הוא שרבני ישראל לא שמו לן לב³⁷.

בשנת תרס"ג יצא חוצץ הרב פסח פינפר, דיין ומר"צ בוילנה, נגד חלוקה זו. הוא פירסם את מאמרו בעתונות התורנית, ב"הפלס" ברוסיה וגם ב"תל-תלפיות" שבאונגאריה. ב"הפלס" נושא המאמר את הכותרת "שאלת המסורה" וב"תל תלפיות" שמו לו כותרת "כרוא קרא בחיל". למעשה השוני הוא רק בכותרת ותוכן המאמר אחד הוא בשני העתונים³⁸.

הרב פינפר חזר במאמרו על קודמיו "שהחלוקה הזאת הוא מעשה ידי כהן נוצרי בור וסכל... שהוא נגד המסורת והתלמוד ונגד המפרשים וההגיון". ירחוני תורה אלה היו נפוצים בין גדולי ישראל ורבניו במספר ניכר והפלא הוא שהפעם יצא אחד מהם "דיין ומר"צ בוילנה", ובכל זאת לא שעו גם אל מאמרו.

הרב פינפר לא נח ולא שקט. בתרס"ו פירסם ספר שלם על בעיה זו בשם: "מסורת התורה והנביאים". גורלו של ספר זה היה כגורלו של מאמרו, מלבד רבנים מתי מספר שעודדוהו, רובם הגדול נשאר אדיש לגבי הפרובלימה הזאת ולא התעניינו בה.

בתרצ"ה התעורר שוב קנאי, מר צבי הר-זהב הבלשן, במאמר: "יוצא המקרא בידי ישראל"³⁹, גם הוא כמובן חזר על קודמיו, על ההיסטוריה של החלוקה הזאת. גם הוא מתאונן "שסוף סוף כבשה החלוקה הזרה... של הנוצרים... את החלוקה העתיקה היפה שהיתה לנו והשכיחה כל כך עד שכמעט אין איש בנו שידע שהיתה חלוקה אחרת בכתבי קדשינו והכל רואים את החלוקה לקפיטלים כאילו מעולם היו וכאילו כך נתחלקו הספרים בידיהם של סופריהם ואסור להרזר ולערער אתריהם".

ואמנם על כך קובל כבר ר' מאיר איש-שלום במאמרו "זמורת זר" הנזכר⁴⁰: "כי אפילו גדולי בעלי תריסין הבקיאם בהלכות שבת ונויקין וטומאות וטהרות לכל מחלקותיהם כאבות ותולדות תולדותיהן ואשר לא נעלם מעינם סכומי הסרכות

36 המחקר הופיע במוסף המחזי לזין וחשבון השנתי של בית המדרש לרבנים בברלין. נותר גם לעברית ויצא לאור על ידי מסד הרב קק בתש"ט בתוך כתבי הנבחרים של ברלינר, כרך שני.

37 השלוח, כרך ה תרנ"ט.

38 הופיע ב"הפלס" שנה שלישית, תרס"ג, ע' 624 וב"תל תלפיות", שנה יב, תרס"ג.

ע 148, תצי סיון.

39 תה, תרצ"ה, גליון ד. 40 השלוח, כרך ה, ע' 14.

על כל תרתי לריעותא, יחשבי שהפרקים האלה הן מסיני ואלי יחשבו גם כן לכופר בעיקר מי שיפרש הכתובים בסתירת אלה ההפסוקות.

גם הרב פינפר מתבטא במרירות: "חי נפשי, כי דברתי מזה והצעתי לפני מופלגים בגמרא ולפני רבנים ודרשנים ולא האמינו כלל שהקאפיטלים מעשה נוצרים, ורוב רבנים לא ידעו כלל כי הקפיטל יליד זר ובילדי זר ישפיקו".⁴¹ הגאון אדר"ת (רבי אליהו דוד רבינוביץ זצ"ל) ראב"ד בירושלים באותה תקופה (תרס"ג) גם הוא קובע: "שהחבר מבהיל מאד שלא נתעוררו אדירי התורה בדורות שלפנינו, אי לנו שנשתכחה התורה מאתנו" וכו'.⁴² והוא גם מציץ: "בדבר רשימת הקפיטל... מאד דאח לבי על זה ובודאי היה מצוה גדולה לשנות לעשות ציונים במקומות הראים באמת". "ודבר זה ראוי ונחוץ להשמיץ בקהל ישראל".⁴³ בסגנון דומה כותב הרב אייזיק ליב בר' שרגא עזריאל, הרב בראצקי: "שמחתי מאד... כי גמצא גואל לתה"ק לגאלה מידי זרים שהכניסו עבודה זרה במקדש, וכבר שמעתי זאת מדו"ז הגאון ר' יהושע העליר ז"ל שחלוקת הקפיטלון עשה בעל הקונקורדנציה לתועלתו ועד כמה נתארח הדבר, שכמעט איש לא ידע מזה" וכו'.⁴⁴

ד

אי-ידיעה זאת גרמה שרבנים וביניהם גם גדולי ישראל חידשו חידושים שונים ובנו מגדלים פורחים באויר ממש על בסיס הפרקים ומנין הפסוקים הנמשך מהם.

גם גאון תלמודי כמו רבי צבי הירש חיות, שיחד עם גדולתו בתורה היה גם חוקר ומבקר חריף, גם הוא נתפס להביא — אמנם בשם אומרו — דבר שגון וחריף הבנוי על יסוד הפרקים. אפשר שכוונתו היתה בתבאול זאת להסביר פנים לקיצוניים מתנגדיו ואפשר יותר, ששנינותו של החידוש, קסמה לו והעבירתו על הידוע לו.

ואלה דבריו של רצ"ה חיות באיגרת ביקורת שלו⁴⁵: "וכן למדו התוס' (מנחות מד ע"א) ד"ה כל כהן ור"ן פ"ג דמגילה, על מה דמתרגם פ' נשא "אמור להם יברכך ד' וישמרך", "כד תמרון להון" ולמדו מכאן שצריכים להקרות לפני הכהנים טרם שמברכין את העם". והוא מסיף בהערה: "ומפי מורי הגאון מופת הדור מתרא' מרגליות זצ"ל שמעתי כי לדעתו טעות סופר נפל כאן בתרגום, שפסוק זה לפי מנין הפסוקים בפרשה הוא פסוק כ"ד והיה מספר הפסוק מסומן בצדו על הגליון. והדפיסו המדפיסים את כ"ד אשר הוא מנין הפסוקים בתוך התרגום, אבל בתרגום עצמו לא היה כתוב רק "תמרון להון", העתקה מלה עברית". אמנם רצ"ה חיות מסתייג קצת מחידוש זה בתוספו: "ואם נחליט שעוד בזמן התוספות כבר היו הפסוקים בכתבי הקודש נחלקים לפי סדר א ב, אפשר שהאמת אתו".

41 פינפר, ע' 50. 42 פינפר, ע' 88 בהערה.

43 פינפר, ע' 117, 119. 44 שם, ע' 119.

45 אגרת בקורת, כולל ענינים חדשים (מועילים על התרגומים ומדרשים... הבינוחי אנכי הצעיר צבי הירש חיות תונה פה ק"ק האלקחא וכל הגליל, ואלקחא בשנת דרך שק"ר הסר מצני למ"ק, דף ג, ב.

גם בעל "נתינה לגר" (נשא ו, כג) מביא חידוש זה סתם בשם רא"ז מרגליות ואינו מציין איגרת הביקורת שכנראה העתיק ממנה⁴⁶. וגם הוא מקבלו בלא הסתייגות.

רק ש"ר (הרב שלמה יהודה רפאפורט) יצא חוצץ נגד השערה זו, וביותר נגד מביאה, רצ"ה חיות. כיריבו באותה שעה הוא מטיח בפניו גם כמה דברים שאין להם שייכות ישרה לענין. הוא מתעכב על ציונו את רא"ז מרגליות כמורו ועוד דברים צדדיים ולעצם הענין הוא נאחז בדברי הסתייגותו של רצ"ה חיות "ואם נחליט" וכותב⁴⁷: "הנה אין פה מה להחליט, שאין ספק בדבר אשר לא לבד מספר הפסוקים, אך גם כל עיקר חלוקת הקפיטולי אשר לפיהן נמנו הפסוקים אח"כ, חרשה היא ולא ידעו ממנה בעלי התוספות כלל, אשר הביאו כבר נוסחא זו של "כד תמרון להזין" (מנחות מד ע"א). ובספרים עבריים התלה להתדע ולהגלות רק מדפוס מקראות גדולות אצל דניאל בומבירג ואילך, וחלוקה אחרת של הפרשיות היתה מקודם עפ"י המסורה... וכפי החלוקה ההיא היה פסוק כה תברכו שני לפרשה הששית. וא"כ כל השערה זו... המס תמס כשלג לפני חום השמש".

ואמנם רא"ז מרגליות לשיטתו אויל. גם במקום אחר יסד את דבריו על הפרקים. ב"מטה אפרים" (ס' תקפא ח), הנהגות חודש אלול, הוא מביא: "נוהגין בכל יום של ימי החול מר"ח אלול ואילך אחר התפלה שאומרים בצבור עשרה מזמורים תהלים ומתכוונים לגמור כל תהלים. שתי פעמים קודם ראש השנה והוא עולה כמנין כפ"ר".

גם ספרי המוסר, המתקוממים נגד השגרתיות באמירת תהלים, שכאילו מוטל עליהם בכל יום לסיים כל ספר תהלים, ומזהירים שטוב מעט בכוונה מאשר הרבה בלי כוונה, משתמשים גם הם במליצה: "אל תסתכל בק"ג"ן, היינו אל תהא להוט לסיים תהלים על ק"ן פרקים"⁴⁸.

בחרב"א יצא לאור ספר "עוטה אור" על מגלת שיר השירים⁴⁹ ובדברי הפתיחה לספר במבוא השיר כותב מחברו: "לפי שלדעתי העניה בבאורי באו הדברים והפרשיות מסודרים היטב, ראיתי להקדים כאן ראשי דברים כוללים כל ענין הפרשה אשר כוננתי יסודתו בדבחו"ל: הפרשה הראשונה תדבר על כלל הדבוק שבינו ית' לכנס"י. הפרשה השניה תדבר בפרטות על ענין התורה וכו' וכו' עד הפרשה השמינית היינו פרק ח". כאילו החלוקה המקרית של שיר השירים קרבעת גם נרשא מיוחד לכל פרק.

46 כנראה היתה נפוצה אימרה שנונה זו גם בין קהל המשכילים. ד"ר שלמה רובין מביאה גם הוא: "עד ששיערו קצת כי המלה הזאת — כ"ד — נתהוותה בטעות מס' כ"ד המציין הכתוב של אחרי ואתה מעתיק טעה והציג אותה למלה אצל תמרון" וגם הוא אינו מעיר כלל על כך. ע"י המגיד, כרך 16, גליון 4.

47 "כרם חמד", מתברת ששית, פראג תר"א, מאמר: בקורת על מחברת אגרת בקורת וכו' ע' 126.

48 מליצה זאת נמצאת באחד מספרי מוסר ואינו יוחזע עתה מקומה.

49 ספר מגלת שיר השירים ונלוה אליו באור חדש "עוטה אור" מאת הרב הבאון מ"ר יחיאל העליר האב"ד ור"מ דק"ק פלונגיאן בעה"מ שו"ת עמודי אור, מעמל תרכ"א, כמבוא השיר, דף ה, ב.

רבה של תקהילה תחרדית בסאטמר, רבי יודא גרינוואלד, נפטר חשוך בנים ל"ע. תלמידיו, חבריו עשו מאמצים להוציא את תשובותיו, כתביו ותקפידו על כל תשובה ילדי רוחו שלא תאבד. בשנת תרפ"ג מסרו את כתבי היד של תשובותיו לדפוס האחים קצבורג בבודפשט ואבי המדפיסים, הרב דוד צבי קצבורג, עורך העתון התורני "תל תלפיות", קיבל עליו את העריכה. והנה נתקל תוך העריכה בתשובה אחת, עליה הוא כותב¹: "לא רציתי ליתנה בדפוס וזו תוצאה": "ומה שהעיר כהדר"ג על הא שמסומן בפ' פקודי תחלת פרק לט מפסוק ומן התכלת שהוא פסוק קודם פ' "שני", וכתב שבעל מחלק הפרשיות טעה כי לפי פירוש רש"י ז"ל כאן יש בגדי שרד... הבגדים שמכסים בהם כלי הקודש בשעת סילוק מסעות ואין לזה שייכות לבגדי כהונה הנוכחים אח"כ ומה שאנו מפסיקים לעשות פרשה "שני" אחר פסוק זה, יש ראיה לפירוש רש"י ז"ל עכ"ל הדרת גאנו נ"י. פליאה נשגבה בעיני היאך פלטה קולמסו לומר שבעל המחלק הזה עשה כן מדעתו וגם שטעה, חס לנו מלחזור כן בדבר שמסור להבבות אלפי ישראל זה כמה אלפים שנה, כי אפילו הנמודה היותר קטנה מסורה לנו בסתרי תורה, דברים שהם כבשונו של עולם... ובלי שום ספק שבעולם שמסורים הפסוק הפרשיות הללו מסיני... ולדעתי ברור... שכל מין פיסוק ופיסוק שבתורה ובכלל זה הפסוק פרשיות בין פתוחות... בין מה שאנו מכנים אותם בשם קפיטל, סימן, הכל בכלל מה שאמר אלה הפסוקים ר"ל הפיסוקים... ושרי ליה מרי".

ורד"צ קצבורג מוסיף וכותב: "ונגד זה הנני מראה באצבע על מאמר אחד... הנדפס ב"תל תלפיות" בשנת תרס"ג מהגאון העצום ר' פסח פינפר דומ"ץ דק"ק ווילנה, בו מרעיש עולמות אדות הקאפיטלען שהמה מעשי הכומרים והמה נגד, והלכה... והנה ה"תל תלפיות" היו לו אז מהלכים בין קוראים נכבדים וגאונים הדור בכל משובות ואין אחד סותר דבריו ושתיקה כהודאה דמי... והגאון דסטמר ז"ל הולך בתומו צדיק, לא היתה לו ידיעה מכל אלה ולכן כתב מה שכתב בתשובה הנ"ל היתה לי צער מזה... וכתבתי לשני גאונים הדור, דראדמישלא (הוא הגאון ר' שמואל עגל ז"ל) ומאד שליט"א (הוא הגאון ר' מרדכי ליב ווינקלר ז"ל) והנני מעתיק בזה תשובתם:

הגאון מראדמישלא כתב: "הנני להשיב מפני הכבוד אודות הקאפיטליך. אנכי באמת אינני בקי בענינים האלה... אך בעיקר הדבר גם מדעתי נוטה לדברי הגה"צ מסאטמר זלה"ה, כי על כל פנים כבר נתפשטו הקאפיטלען... עוד קודם הזמן של מרן הבית יוסף דארמ"א זלה"ה אשר מפיהם אנו חיים... ולא ערערו על זה... על כן לדעתי יוכל להדפיס גם התשובה מהגאון דסאטמר, והגם שכתב שם שהם הלכה למשה מסיני, יוכל היות שאינו כן, על כל פנים כבר נתפשט המנהג".

הגאון ממאד כתב: "והנה על דבר מה שכתב בתשובה הגה"צ ז"ל בהנמצא בכל הזומשים סדר קאפיטל, הוא גם כן הלכה למשה מסיני... כיון דלא הזכיר בש"ס שום רמז מזה... ואם כן אפשר כי הקאפיטלען אינן רק למנין הפסוקים... ועכ"פ אינן בכלל מה שכתב במס' גזרים פסוקים הלכה למשה מסיני, דאינן נקראים פסוקים, אלא פרקים שכוללים כמה וכמה פסוקים... לענ"ד לא ידפיס

תשובה הנ"ל עד אשר תמצא... איזה הכרעה, והלא יש מקום להדפיס בהשמטות ואם לא ימצא דבר מכריע לענ"ד ידפיסה עם מה שכתבתי ב"תל תלפיות".
שתי התשובות האלה נדפסו אפוא כעצת הגאון ממאד ב"תל תלפיות" שנת תרפ"ג.⁵¹

משימה לא קלה קיבל עליו הרב מ"י חכמוני אשר במאמרו "על הפרקים והפרשיות" בירחון "ההד" בירושלים⁵². הוא רוצה להוכיח, ש"חלוקה זו לפרקים עוד בימי חכמי המשנה" נעשתה. אין הוא יכול להסכים "שרבותינו הקדמונים — שהיתה אזנם ערה ועינם פקוחה שלא לתת לשום זמורת זר להשתל בתוך היהדות המסורתית, לא חלו ולא הרגישו כלל בועזוע שכזה שחלתה בחלוקת המקרא ע"י ידים זרות". אם "חלתה כל המהפכה שבחלוקת התנ"ך לפרקים "קפיטלים" בלע"ז בין לילה על ידי איזה כומר או שני כומרים קטוליים וכבר התחילו בני ישראל להשתמש בחלוקתם ולהוניה את כל המסורת העתיקה שנמשכה לכה"ס מימות עזרא ואילך, דבר זה אין הדעת סובלתו, שחכמי ישראל שבאותו הדור, יעברו על ענין חשוב שכזה בשתיקה ולא ימצא אף אחד בדור שישימץ מתאה וריפה כנגד מהפכה שכזאת בכה"ס".⁵³

הוא ממשיך להוכיח, ש"כבר האמוראים מדברים ע"ד הפרקים שבספר תהלים שמספרם ק"ן באופן ברור ומחלט". "ובכן בגוגע לספר תהלים אין אפילו חשש כל שהוא שנגעו ידים זרות בחלוק פרשיותיו-פרקיו. והודות להשי"ת שגלותי היום הרפת גלות המקרא מעל פני תהלים". "וכמו שהוכחתי בראיות ברורות ע"ד החלוקה שבספר תהלים שהורתה ולידתה בקדושה, כך אקנה בעזרת למצוא סמוכין גם בגוגע לשאר כה"ס".

ואמנם אין כל תמיכה על דברי תמימות אלה, כפי שראינו לא הרגישו בידים הזרות שבחלוקת התנ"ך גם גדולי תורה מפורסמים.⁵⁴

51 השווה לכאן גם מאמר "תשובות שנגזרו", "סיני", כרך כט, עמ' צ—צט.

52 ההד, שנה עשירית, תרצ"ה, חוברת ת, חודש אדר. תגובה קלה על מאמר זה ראה בחוברת ו.

53 ומעניין עד כמה הניחו מתברי ספרים וביניהם גדולי תורה והנהגות מוסעות ולא ביררו מקודם את אמיתת הנחותיהם, בחשבם שכל מה שנוסס בחימשים, קדמון הוא. כך לדוגמא י"ח בעל ספר "יש שכר" (דיני קריאת התורה) את חלוקת הפרשיות לו גברי לעזרא הסופר, למרות שכבר העירו כי הרבה פעמים חלוקה זו אינה סהלכה והיא לא נזכרת בשום מקור קדמון. על כל זה ראה ב"שערי זהר" להרב ראובן מרגליות, הוצאת מוסד הרב קוק, דף נט, על מס' מגילה דף כב, א, ד"ה כל פסוקא וכו'.